

A MAGYAR KERESKEDELMI JOG TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

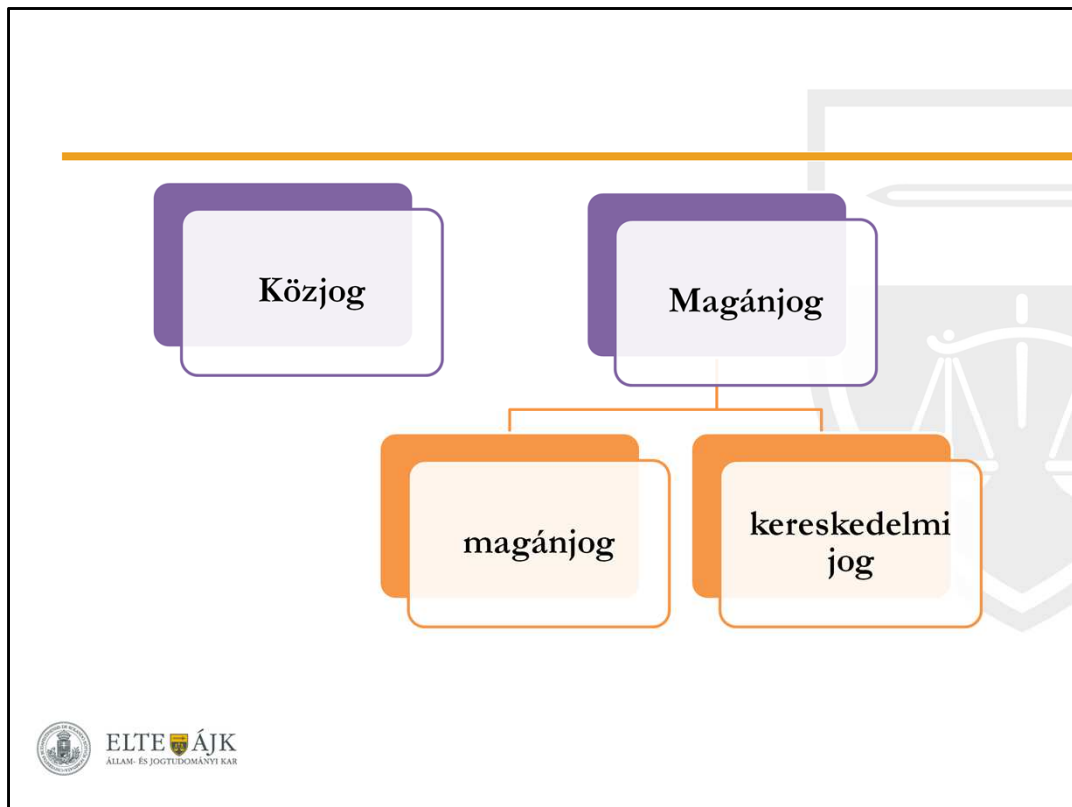

DR. HORVÁTH ATTILA ÉS
DR. KÉPES GYÖRGY
ELŐADÁSA

Kedves Hallgatók!

A mai előadáson a **tágabb értelemben vett magánjog** egyik, a magyar jogtörténetben sokáig önálló részének számító jogág, a **kereskedelmi jog** történetéről lesz szó.

A magánjog-történeti előadáson már láthatták ennek az ábrának egy részletesebb változatát, amely a jogrendszer klasszikus kettős tagozódását (**közjog – magánjog**) mutatja be.

A **kereskedelmi jog** – amely a magyar jogtörténetben a reformkortól tekinthető önálló jogágnak, és önállóságát a 2013. évi V. törvény, azaz a jelenlegi Polgári Törvénykönyv 2014. március 15-ei hatálybalépéséig nagyrészt (legalább a társasági jog tekintetében) meg is őrizte – természetesen a **(tágabb értelemben vett) magánjogon belül** helyezkedik el.

A KERESKEDELMI JOG ÁGAZATAI

A kereskedelmi jog is több területből áll, melyek közül a fenti ágrajzon a legfontosabbakat tüntettük fel.

A **vállalkozói státusjog** a kereskedelem és iparüzés (azaz a vállalkozás) alapításának, működtetésének és megszűnésének szabályait tartalmazza. A **társasági jog** területére tartozik az alapítás és működtetés, valamint a vállalkozás tagjai és a vállalkozás, valamint a vállalkozás és harmadik személyek közötti jogviszonyok szabályozása; a **csődjog** pedig a vállalkozások fizetési nehézségeinek kezelésével, lehetséges reorganizációjával, ennek hiányában pedig megszüntetésével foglalkozik, mindkét esetben a hitelezők jogos érdekeinek elsődlegessége alapján.

A kereskedelmi kötelek joga tulajdonképpen a polgári jog (mágnjog) kötelmi jogi részének egy speciális, a vállalkozásokra szűkített változata vagy tükörképe. Ide tartozik egyrészt az **értékpapírjog**, amely a valamely jogosultságot (pl. követelés) megtestesítő és könnyen átruházhatóvá, forgalomképesé tevő okiratokra, az úgynevezett értékpapírokra irányadó, a vagyoni forgalom biztonsága érdekében igen szigorú és kötött szabályokat tartalmazza; valamint a **kereskedelmi ügyletek** joga, amely nem más, mint a szűkebb mágnjogból ismert szerződési jog kereskedelmi jogi párja, amely vállalkozások egymás közötti („B2B”, azaz „business to business”), valamint vállalkozás és külső szerződéses partnerek közötti (magánszemélyek esetén: fogyasztók, utóbbi esetben „B2C”, „business to consumer”) szerződéseket foglal magában.

A KERESKEDELMI JOG KIALAKULÁSA

- **KERESKEDELMI JOG, MINT JOGÁG**
  - **LEX MERCATORIA:** A „KERESKEDŐK JOGA”
  - **KERESKEDELEM- ÉS IPARÚZÉS:** A VÁLLALKOZÁSOKRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK (CÉGEK, KERESKEDELMI TÁRSASÁGOK, CSŐDJOG)
  - **ÉRTÉKPAPÍROK ÉS KERESKEDELMI ÜGYLETEK (SZERZŐDÉSEK)**
- **REFORMKOR: A MAGYAR KERESKEDELMI JOG KEZDETEI**
  - **GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN MUNKÁSSÁGA**
  - **1840. ÉVI XV–XXII. TC.-EK: AZ ELSŐ KERESKEDELMI JOGI SZABÁLYOZÁS**
    - **1840. ÉVI XV. TÖRVÉNYCIKK: VÁLTÓTÖRVÉNY**
    - **1840. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIKK: AZ ELSŐ MAGYAR „GT”**
    - **1840. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK: CSŐDTÖRVÉNY**

A **kereskedelmi jog** a rendi korban a „**kereskedők joga**” (*lex mercatoria*) volt. Nem meglepő, hogy ennek megfelelően kereskedővárosokban, a városi jogok keretében alakult ki. A kereskedelmi jog sok alapintézményét köszönhetjük olyan itáliai városoknak, városköztársaságoknak, mint pl. amelyen Firenze vagy Velence volt a középkorban. Ekkor és ezeken a helyeken alakultak ki a fő kereskedelmi jogi jogágak, amelyekről az előző slide jegyzetoldalán volt szó. Itt jöttek létre tehát az **első társaságok** (pl. a mai betéti társaság elődje, a **commenda**, amikor a „kültag” a hajós kereskedőnek tőkét biztosított, de nem vállalt felelősséget a tartozásokért) és az **első értékpapírok** is (pl. a **cambiale**, azaz a váltó, amely igazából a pénz szállítását váltotta ki azzal, hogy az utazónak csak egy papírt kellett magával vinnie, amelyet aztán – némi jutalék ellenében – ki tudott váltani).

A **magyar kereskedelmi jog**, mint sok minden egyéb a modernizációkban, a valaha élt (egyik) **legnagyobb magyarnak**, **gróf Széchenyi Istvánnak** köszönhető. Ahogy mondani szoktuk, ami az alkotmánytörténetben Szent István, az a kereskedelmi jogban és a modern magánjogban gróf Széchenyi István volt (a keresztnév azonos).

Széchenyi munkásságáról az ősiség eltörlése és a modern hitelviszonyok megteremtése kapcsán már beszéltünk. Emellett az ő tevékenységének köszönhető az első magyar kereskedelmi jogi szabályozás is, az **1840. évi XV–XXII. törvénycikkek** országgyűlésen való elfogadtatása (az ezekre vonatkozó, nagyrészt tőle származó javaslatok és azok sikere).

Ezek közül három törvényt emelnénk ki: az 1840. évi XV. tc.-et (első **váltótörvény**), az 1840. évi XVIII. tc.-et (az első magyar **társasági törvény**) és az 1840. évi XXII. tc.-et (első **csődtörvény**ünk).

A KT. (1875. ÉVI XXXVII. TÖRVÉNYCIKK)

- 1875. ÉVI XXXVII. TC.: KERESKEDELMI TÖRVÉNY (KT.)
  - SZERZŐJE: APÁTHY ISTVÁN; NÉMET MINTA ALAPJÁN
  - 1876. JANUÁR 1-JÉN LÉPETT HATÁLYBA, KIS RÉSZBEN MÁIG HATÁLYOS!
  - FELÉPÍTÉSE
    - **I. RÉSZ: KERESKEDŐK ÉS KERESKEDELMI TÁRSASÁGOK**
(STÁTUSJOG -> TÁRSASÁGI JOG)
      - ÁLTALÁNOS RÉSZ
      - KÜLÖNÖS RÉSZ: EGYES TÁRSASÁGI FORMÁK
    - **II. RÉSZ: KERESKEDELMI ÜGYLETEK**
(KERESKEDELMI KÖTELMEK -> KERESKEDELMI ÜGYLETEK JOGA)
      - ÁLTALÁNOS RÉSZ
      - KÜLÖNÖS RÉSZ: EGYES KERESKEDELMI ÜGYLETEK
(SZERZŐDÉSEK)
  - MI HIÁNYZIK?
    1. CSŐDJOG
    2. ÉRTÉKPAPÍRJOG (KIVÉVE RÉSZVÉNY)

A kereskedelmi jog egy olyan különleges szegmense a tágabb értelemben vett magyar magánjognak, ahol a kiegyezés után legalább részben sikeres lett a **kodifikáció**, azaz amelynek két fontos területét sikerült rendszerbe foglalva, törvényben szabályozni.

E jogalkotási mű nem más, mint az **Apáthy István** által írt (ha már volt büntetőjogi előadásuk, értik, miért nevezzük őt a magyar kereskedelmi jog Csemegi Károlyának) Kt., azaz a **kereskedelmi törvény** (1875. évi XXXVII. törvénycikk), melyet Apáthy német minta alapján írt. A törvény két fő szabályozási tárgyköre a **kereskedelmi társaságok**, valamint a **kereskedelmi ügyletek**.

A **társasági jogi rész** a cégekre vonatkozó általános szabályok mellett három, ma is létező társasági formát, a **közkereseti**, a **betéti** és a **részvénytársaságot** szabályozza, emellett pedig a **szövetkezetek** alapítására és működésére vonatkozó szabályokat is tartalmazza.

A kódex második része a **kereskedelmi ügyletekkel** foglalkozik. Ez is általános és különös részre oszlik, előbbi a kereskedelmi szerződésekre vonatkozó általános szabályokat tartalmazza (ezek egy kis része még ma is hatályos!), utóbbi pedig az egyes szerződésfajtákat tekinti át és szabályozza. Mindez azért is nagyon fontos, mert ekkor még Magyarországon nem volt írott szerződési jogi szabályozás, azaz a Kt. hatása sok tekintetben túlmutatott a kereskedők ügyleteinek körén, és a bíróságok a vállalkozásnak nem minősülő szerződő felek szerződéseiből eredő perekben is előszeretettel hivatkoztak rá.

A Kt. a kereskedelmi jog két részterületét, a **csődjogot** és az **értékpapírjogot** **nem** tartalmazta (illetve utóbbiból két sajátos értékpapírra, a **részvényre** – az Rt. kapcsán –, valamint a **közraktári jegyre** – az egyik kereskedelmi ügylet kapcsán – vonatkozó szabályokat igen).

KERESKEDELMI JOGI SZABÁLYOZÁS A KT. UTÁN

- A KERESKEDELMI TÖRVÉNYT KIEGÉSZÍTŐ TOVÁBBI FONTOS TÖRVÉNYEK:
  - **1876:27. TC.: ÚJ VÁLTÓTÖRVÉNY**
(ÉRTÉKPAPÍRJOG)
  - **1881:17. TC.: ÚJ CSÓDTÖRVÉNY**
(STÁTUSJOG -> A VÁLLALKOZÁSOK MEGSZŪNÉSE)
  - **1923:5. TC.: AZ ELSŐ VERSENYTÖRVÉNY**
(A KÖZJOG ÉS A MAGÁNJOG HATÁRTERÜLETÉN)
  - **1930:5. TC.: A KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁGRÓL ÉS A CSENDES TÁRSASÁGOKRÓL**
(STÁTUSJOG -> TÁRSASÁGI JOG, NOVELLA)

A kereskedelmi törvény tehát csak a társasági jog és a kereskedelmi ügyletek kódexének tekinthető, nem terjedt ki a kereskedelmi jog valamennyi részterületére. Ennek megfelelően **további fontos törvények egészítették ki.**

1876-ban megszületett az új **váltótörvény**, amely az 1840. évi szabályozást „váltotta”. Természetesen nem ezért váltótörvény a neve, hanem azért, mert egy sajátos, hiteljogviszonyt megtestesítő értékpapírra (**váltó**), annak formai és tartalmi kellékeire, és a váltó alapján fennálló követelés érvényesítésére vonatkozott.

Az 1881. évi **csódtörvény** a társaságok fizetési nehézségeit volt hivatott kezelni (ez is egy 1840. évi jogszabály helyébe lépett). Ezen belül foglalkozott a „közönséges csóddal” (ami magánszemélyekre vonatkozott), valamint kifejezetten a kereskedők csódhelyzetére vonatkozó speciális szabályokkal is (később ezekre is kitérünk röviden).

1923-ban megszületett az első magyar **versenytörvény**, amely a tisztességes versenyt védte, azaz **a tisztességtelen versenyt tiltotta** (erről a szerződések jogába történt állami beavatkozás kapcsán már beszéltünk). A versenyjog a közjog és a magánjog határterületén helyezkedik el, ennek történetéről ma nem lesz szó, de mindenképpen fontosnak tartottuk megemlíteni.

Végezetül 1930-ban, a Kt. egyfajta kiegészítéseként, született egy új társasági törvény, amelyben egy ma is létező, igen népszerű társasági forma, a **korlátolt felelősségű társaság**, valamint a ma már, pénzmosás-megelőzési szempontok miatt elképzelhetetlen **csendes társaság** szabályai kaptak helyet.

TÁRSASÁGI JOG – A KKT. ÉS A BT.

- A SZEMÉLY- ÉS A VAGYONEGYESÍTŐ TÁRSASÁGOK;
A SZÖVETKEZET HELYE A TÁRSASÁGI JOGBAN (?)
- KÖZKERESETI TÁRSASÁG
  - 1840. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIKK
    - „A SZOROS ÉRTELEMBEN VETT KÖZKERESETI TÁRSASÁGOK”
  - 1875. ÉVI XXXVII. TÖRVÉNYCIKK (KT)
    - KORLÁTLAN ÉS EGYETEMLEGES FELELŐSSÉG
    - SZEMÉLYES KÖZREMŰKÖDÉS
    - EGYSZERŰ SZERVEZET
- BETÉTI TÁRSASÁG
  - 1875. ÉVI XXXVII. TÖRVÉNYCIKK (KT)
    - BELTAGOK: KORLÁTLAN ÉS EGYETEMLEGES FELELŐSSÉG
    - KÜLTAGOK: KORLÁTOZOTT FELELŐSSÉG,
NEM VESZNEK RÉSZT A TÁRSASÁG MŰKÖDÉSÉBEN ÉS
IRÁNYÍTÁSÁBAN

ELTE ÁJK
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

A kereskedelmi (vagy mai, helyesebb szakkifejezéssel: „gazdasági”) társaságok két nagy csoportra oszthatók: **személyegyesítő** és **vagyonegyesítő** jellegű társaságokra. Előbbiek sokkal egyszerűbbek, hiszen itt ténylegesen arról van csak szó, hogy több ember összeáll, hogy közös gazdasági céljukat együtt valósítsák meg. Ide tartozik elsősorban a **közkereseti társaság**, de részben a **betéti társaság** is. A vagyonegyesítő társaságoknál a tőkekoncentráció jelleg dominál, azaz maga a társaság egyre inkább elválik az alapítók (és későbbi tagok) személyétől, önálló szervezete van, a tagok pedig csak vagyoni érdekeltséggel rendelkeznek, de közvetlenül kevésbé folynak bele a társaság életébe. Ennek tipikus példája a **részvénytársaság**, de részben ilyen a **korlátolt felelősségű társaság** (Kft.) is.

A **közkereseti társaság** (Kkt.) olyan társaság, amelynek tagjai teljes vagyonukkal felelnek a társaság tartozásaiért és jellemzően személyesen is közreműködnek a társaság működésében, azaz a társaság ténylegesen két (vagy több) ember egy cégnév alatti közös gazdasági tevékenységére jön létre. Ez a ma már (a korlátlan és egyetemleges felelősség miatt) kevésbé kedvelt cégforma volt történetileg a kereskedelmi társaságok alaptípusa, amelyet már a Széchenyi-féle **1840. évi XVIII. törvénycikk** is részletesen szabályozott. E formánál válik el legkevésbé egymástól a társaság, mint jogi személy a tagjaitól. Sokan nem is tekintették ezeket a társaságokat valódi jogi személynek (1989–2014 között „jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság” volt a hivatalos megjelölésük).

A **betéti társaság** (Bt.) olyan társaság, amelynek legalább egy tagja teljes vagyonával felel (mint egy Kkt. tagja), de van legalább egy olyan tag is, aki csak a társaságba bevitt vagyoni hozzájárulás szolgáltatásáig felelős. Előbbit hívjuk „**beltagnak**”, utóbbit, korlátolt felelősségű tag pedig a „**kültag**”. Ettől a nem jelentéktelen különbségtől eltekintve azonban ez is, a Kkt.-hez hasonlóan egyszerű társasági forma, amelyben szintén jellemző a tagok (de legalább a beltagnak) személyes részvétele. Ennek megfelelően 2014-ig a Bt.-k sem rendelkeztek önálló jogi személyiséggel. A betéti társaság a Kt. (**1875. évi XXXVII. törvénycikk**) óta része a magyar jogtörténetnek, és máig nagyon népszerű formája a kisvállalkozásoknak, hiszen legalább a kültagnak biztonságban érezheti benne magát.

TÁRSASÁGI JOG – A RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

- **RÉSZVÉNYTÁRSASÁG**
  - AZ ELSŐ RÉSZVÉNYTÁRSASÁGOK
    - 1836. ÉVI XXVI. TÖRVÉNYCIKK: LÁNCCHÍD RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
    - 1838: ELSŐ PESTI HENGERMALOM TÁRSASÁG
  - 1840. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIKK
    - „A RÉSZVÉNY-TÁRSASÁGOK”
  - 1875. ÉVI XXXVII. TÖRVÉNYCIKK (KT.)
    - A TÁRSASÁG ALAPÍTÁSA
      - SZIMULTÁN ÉS SZUKCESSZÍV ALAPÍTÁS
      - RÉSZVÉNYJEGYZÉS; ALAPTŐKE
    - A RÉSZVÉNYESEK KORLÁTOLT FELELŐSSÉGE

A magyar jogtörténet első, törvényben szabályozott társaságai azonban nem az előbbieket voltak, hanem az egyik legösszetettebb forma, a **részvénytársaság**, amelynek lényege, hogy a részvényesek meghatározott számú és egyenértékű részvényt jegyeznek le, és az általuk a részvényekért fizetett összegekből (összességében tehát a részvények névértékéből) tevődik össze a társaság alaptőkéje. A részvénytársaság tehát azért jön létre, hogy tőkét koncentráljon. Az első magyar részvénytársaság a **Lánchíd Rt.** volt, amelyet Széchenyi 1836-ban azért hozott létre, hogy a Budát és Pestet összekötő híd építéséhez meglegyen a szükséges tőke. Az első, nem konkrét ügyre, hanem általános gazdasági (ipari) célra alapított részvénytársaság pedig az **Első Pesti Hengermalom Rt.** volt, szintén Széchenyi kezdeményezésére.

A részvénytársaságokat már az **1840. évi XVIII. tc.**-ben, majd pedig, sokkal részletesebben, az **1875. évi Kt.**-ben szabályozták. Részvénytársaságot kétféleképpen lehetett alapítani: **szimultán** (amikor az alapítók jegyzik le az összes részvényt), valamint **szukcesszív** (amikor meghatározott ideig tart a jegyzés, nyilvános toborzással). Utóbbi ma már nem létezik.

Az **alaptőke** nem más, mint a részvényesek által összeadott induló vagyon, azaz az az összeg, amelyet alapításkor a részvényekért fizettek. Más szóval a részvények névértékének az összessége. Ha egy részvénytársaság 100 darab 100 Ft-os (nem mai értékben természetesen!) névértékű részvényt bocsátott ki, akkor ezek lejegyzésével egy 10 000 Ft alaptőkés Rt. jött létre. Ha valaki a névértéknél többet fizetett a részvényért a társaságnak, az az alaptőkén felüli vagyonba került („ázsíó”).

A részvényesek nem tartoznak felelősséggel a társaság tartozásaiért, azaz **felelősségük korlátozott**. Ha egy részvényes a lejegyzett részvény átvételi árát (amely nem lehet kevesebb, mint a részvény névértéke) befizette, semmilyen további vagyoni kockázata nem volt, azaz a legrosszabb eset, ami vele történhetett, hogy a társaság csődje esetén elveszítette ezt a kezdeti befektetését.

TÁRSASÁGI JOG – A RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

- RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
  - A RÉSZVÉNY MINT ÉRTÉKPAPÍR

- A TÁRSASÁG SZERVEZETE
  - KÖZGYŰLÉS
  - IGAZGATÓSÁG
  - FELÜGYELŐBIZOTTSÁG

A részvénytársaságban a **részvényesek jogait** egy sajátos értékpapír, a **részvény** testesíti meg. Ez természetesen a 19. században még csak (általában nagyon szép) nyomtatott formában létezett.

A **részvényesek** a részvény birtokában vagyoni és társasági (részvételi) jellegű **jogokat** egyaránt gyakorolhattak a társasággal szemben, melyek közül az alábbiak a legfontosabbak:

Vagyoni jogok:

- **osztalékhoz való jog:** az osztalék a társaság adózás utáni nyereségéből, azaz a profitból való részesedést jelenti, főszabályként (ha nincs elsőbbségi részvény) a részvények arányában;
- **likvidációs hányad:** ha a társaság úgy szűnik meg, hogy maradt vagyona, azt a részvényesek között – szintén főszabályként – a részvények arányában kell felosztani.

Társasági (részvételi) jogosultságok:

- a **közgyűléseken való részvétel**, az ott való **felszólalás** és **szavazás** joga;
- az aktív és passzív **választójog** (azaz a tisztségviselők megválasztásába való beleszólás és a tisztségekre való választhatóság).

(Ha valakinek elsőbbségi részvénye volt, azt az adott jogosultság tekintetében előnyök illették meg. Pl. létezett olyan szavazatelsőbbbségi részvény, amely vétót biztosított a részvényesnek.)

A részvénytársaság szervezete három fő részből állt:

1. **Közgyűlés:** a részvényesek összessége, amely a legalapvetőbb kérdésekben dönt (ú. m. az alapszabály módosítása, éves beszámoló elfogadása, osztalékfizetés, társaság megszűnése)
2. **Igazgatóság:** a társaság napi operatív irányítását végző testület, melynek tagjai a társaság képviselőit is jogosultak. A közgyűlés és az igazgatóság a részvénytársaságon belül úgy viszonyul egymáshoz, mint egy államban a parlament és a kormány.
3. **Felügyelőbizottság:** az a testület, amely a részvényesek megbízásából az igazgatóság működését (pl. az üzleti terv és az éves beszámoló tartalmának megfelelőségét) ellenőrzi, és törvénysértés esetén kezdeményezheti felelősségre vonásukat.

TÁRSASÁGI JOG – A KFT. ÉS A CST.

- **KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG**
  - 1930. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK
    - ELŐZMÉNYEK: GAZDASÁGI VÁLSÁG, FRANCIA ÉS NÉMET MINTA
    - A TÁRSASÁG ALAPÍTÁSA, A **TÖRZSTŐKE**
    - A **TAGOK KORLÁTOLT FELELŐSSÉGE** (NEM A TÁRSASÁGÉ!)
    - AZ **ÜZLETRÉSZ**: NEM ÉRTÉKPAPÍR!
    - A TÁRSASÁG SZERVEZETE
      - **TAGGYŰLÉS**
      - **ÜGYVEZETŐ**
      - **FELÜGYELŐBIZOTTSÁG**
      - **HITES KÖNYVVIZSGÁLÓ**
  - **CSENDES TÁRSASÁG** – MA MÁR NEM LÉTEZŐ TÁRSASÁGI FORMA!
    - 1930. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK
      - A **VÁLLALAT TULAJDONOSA** ÉS A **CSENDES TÁRS**

ELTE ÁJK
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

A társasági jog rendszere a nagy gazdasági világválság (1929–33) idején, egy külön törvényben (**1930. évi V. törvénycikk**, szerzője: **Kuncz Ödön**) két új társasági formával bővült. Mindkettőt annak érdekében honosították meg Magyarországon (is), hogy növeljék a vállalkozási kedvet.

A **korlátolt felelősségű társaság** (Kft.) a ma ismert leggyakoribb társasági forma. Leginkább egy egyszerűsített (más szóval: „részvények nélküli”) részvénytársaságként írható le, az volt vele a cél, hogy az Rt. előnyeit megtartva egy egyszerűbb vállalkozási formát biztosítson a vállalkozni kívánók számára. A társasági forma a német (GmbH) és francia (S. à r.l.) jogban terjedt el először. Neve csalóka, ugyanis nem a társaság, hanem a **tagjainak felelőssége korlátozott**: ugyanúgy, mint a részvénytársaság esetében, itt is csak a vagyoni hozzájárulásuk (**törzsbetét**) szolgáltatásáig áll fenn. A törzsbetétek összessége adja ki a társaság **törzstőkéjét** (itt nem alaptőkének hívjuk), a tagok jogait pedig nem a részvény, hanem az **üzletrész** testesíti meg, amelyről viszont tilos értékpapírt nyomtatni, csak elméletben létezik, azaz nem fizikai átadással, hanem szerződéssel ruházható át. Az Rt.-vel ellentétben tilos volt a tagok nyilvános toborzása is, azaz a tagok részéről valamiféle személyes ismeretséget feltételeztek. A társaság szervezete sokkal egyszerűbb az Rt.-énél. Közgyűlés helyett a kevésbé formális **taggyűlés** működik, igazgatóság helyett egy vagy több **ügyvezető** irányítja a céget, **felügyelőbizottság** pedig csak nagyobb cégeknél volt kötelező, és ki lehetett váltani **hites könyvvizsgáló** megválasztásával. Utóbbinak a feladata nem az ügyvezetők általános ellenőrzése, hanem az üzleti könyvek, különösen az éves beszámoló felülvizsgálata volt.

A **csendes társaság** egy ma már nem létező cégforma. Ennek az volt a lényege, hogy a nyilvánosság (cégjegyzék) számára csak a **vállalat tulajdonosa** jelent meg ismert személyként, míg a **csendes társ** egy titkos szerződéssel, kizárólag tőke biztosításával csatlakozott a céghez, személye titokban maradt, és természetesen semmilyen felelősséggel sem tartozott (olyan, mint egy titkos kültag). Természetesen ma, amikor a pénzmosás elleni szabályok teljes transzparenciát írnak elő a társaságoknak, ilyen cégformára még csak gondolni sem szabad. 1930-ban még elképzelhető volt. Azért honosították meg, hogy így segítsenek a vállalkozóknak külső tőkét bevonni, kevésbé ügyelve annak forrására.

CSŐDJOG

- 1881. ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK
  - A CSŐD FAJTÁI
    - **KÖZÖNSÉGES CSŐD** (MAGÁNCSŐD) – MA MÁR NEM LÉTEZIK
    - **KERESKEDELMI CSŐD**: A KERESKEDŐK ÉS KERESKEDELMI TÁRSASÁGOK CSŐDJE
  - A CSŐDELJÁRÁS
    - **KÖZADÓS ÉS CSŐDHITELEZŐK**
    - A **BÍRÓSÁG SZEREPE**
    - **CSŐDBIZTOS**
    - **CSŐDVÁLASZTMÁNY**
    - A **CSŐDVAGYON ÉS SORSA**
    - A **CSŐD EREDMÉNYE**
- VÁLTOZÁSOK A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN
  - **CSŐDÖN KÍVÜLI KÉNYSZEREGYEZSÉG** -> CÉL: NE MENJEN CSŐDBEI
  - **KÉNYSZERFELSZÁMOLÁS** -> CSAK A VÁLLALKOZÁST ÉRINTI

ELTE ÁJK
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

A **csődjog** a vállalkozói státuszjog fontos része volt, ugyanis nemcsak azt az ideális esetet kellett a jognak szabályoznia, hogy vállalkozások alakulnak és működnek, hanem gondolni kellett arra is, hogy mi történjék, ha tönkremennek. Magyarországon ezt a jogterületet is a reformkorban szabályozták először (**1840. évi XXII. tc.**), a Kt. hatályba lépése után pedig megszületett az új, átfogó törvényi szabályozás (**1881. évi XVII. tc.**).

A törvény meghatározta a csőd fajtáit: a **közönséges csődöt** (magáncsőd, konkrét személyek fizetési nehézségei esetére, ami ma már nem létezik, bár nem volna haszontalan – a német jog pl. a mai napig ismeri), valamint a **kereskedelmi csődöt** (azaz a kereskedők és kereskedelmi társaságok csődjét).

A **csődeljárás** minden esetben kérelemre indult, amelyet maga az adós („**közadós**”) vagy bármely hitelező („**csődhitelező**”) is előterjesztett. Ha hitelező terjesztette elő a kérelmet, akkor természetesen bizonyítania kellett, hogy az adós fizetéképtelenné vált. A bíróság által elrendelt csődeljárás lényege a **csődvédelem**. A közadós vagyonának felügyeletére **csődbiztost** rendelnek ki, akinek kettős feladata van: egyrészt a hitelezők védelme (és méltányos kielégítésük biztosítása anélkül, hogy bárkit jogtalan előnyben részesítenének közülük), másrészt annak a lehetőségének felkutatása, hogy az adós hogyan tudja folytatni életét illetve (kereskedelmi csőd esetén) vállalkozását. A hitelezők **csődválasztmányt** hozhattak létre, amelyben többségi döntéssel lehetett meghozni a csődbiztos által javasolt döntéseket. A **csődvagyont** vagy annak egy részét értékesítették, és az abból befolyó összegekből fizették ki a hitelezőket. Ha erre a teljes vagyon sem nyújtott fedezetet, akkor a csődhitelezők arányosan részesültek kielégítésben.

A 20. század elején két fontos változásra került sor a magyar csődjogban. Egyrészt bevezették a **csődön kívüli kényszeregyezség** intézményét, melynek az volt a lényege, hogy a csődöt elkerüljék (pl. a fizetés átütemezésével, a követelések részbeni elengedésével). Másrészt a vállalkozások esetén megjelent a **kényszerfelszámolás** intézménye, melynek eredményeképpen a cég megszűnt.

ÉRTÉKPAPÍRJOG

- AZ ÉRTÉKPAPÍR FOGALMA ÉS JELENTŐSÉGE
- AZ ÉRTÉKPAPÍROK CSOPORTOSÍTÁSA:
  - **DOLOGI JOGI**
ÉRTÉKPAPÍROK, PL.:
    - **KÖZRAKTÁRI JEGY** (TULAJDONJOG)
    - **ZÁLOGLEVÉL** (ZÁLOGJOG)
  - **KÖTELMI JOGI** (KÖVETELÉST MEGTESTESÍTŐ)
ÉRTÉKPAPÍROK, PL.:
    - **VÁLTÓ**
    - **CSEKK**
    - **KÖTVÉNY**
  - **TÁRSASÁGI JOGI** (TAGSÁGOT, RÉSZESÉDÉST MEGTESTESÍTŐ)
ÉRTÉKPAPÍROK, LEGJELLEMZŐBB PÉLDA:
    - **RÉSZVÉNY**

Az **értékpapírbíró** az egyes értékpapír-fajtákra vonatkozó szabályokat tartalmazza. Az **értékpapír** lényege, hogy megtestesít valamilyen jogot, amely egyrészt az értékpapír birtokában gyakorolható, másrészt kizárólag az értékpapírral lehet átruházni. Az értékpapír forgalomképes, a benne megtestesülő joggal együtt cserél gazdát. Névértéke az az összeg, amelyről kiállították, de a forgalmi értéke a benne megtestesülő jog értékéhez igazodva ennél alacsonyabb vagy akár sokkal magasabb is lehet.

Az értékpapírokat az alapján csoportosítjuk, hogy milyen jogot testesítenek meg:

1. Dologi jogi papírok:

Ezek értelemszerűen valamilyen dologi jogi jogosultságot testesítenek meg, jellemzően **tulajdonjogot** (pl. **közraktári jegy**) vagy **zálogjogot** (pl. **záloglevél**), amely valamely dolgon vagy dolgok összességén áll fenn. A közraktári jegy pl. jelentősen megkönnyítette az egyébként nehezen mozgatható, ezért közraktárban tárolt dolgok (pl. gabona) vagyoni forgalmát, hiszen elég volt csak az értékpapírt átruházni, nem kellett ki-betárolni a gabonát a közraktárból.

2. Kötelmi jogi papírok:

Ezek valamely **követelést** testesítenek meg, azaz az adós állítja ki a hitelezőnek, aki aztán a követelését a papír formájában tudja átruházni vagy meghatározott időpontban érvényesíteni. A **váltó** lényege, hogy az értékpapír kiállítója arra vállal kötelezettséget, hogy a papír birtokosának egy későbbi időpontban ő (**saját váltó**) vagy egy másik személy (**idegen váltó**) a váltóban meghatározott összeget fog kifizetni. A váltót a keresztes háborúk idején találták ki (megfelelő jutalékért) itáliai bankházak, hogy ne kelljen a katonáknak pénzt magukkal vinniük a veszélyes útra. Követelést megtestesítő papír volt ezen felül a **kötvény** (vállalatok tudtak úgy hitelhez jutni, hogy kötvényt bocsátottak ki), valamint a **csekk** (mely alapján bank teljesít kifizetést a papír birtokosának). Utóbbi sok helyen még ma is alkalmazzák, nálunk ma már szinte ismeretlen.

3. Társasági jogi papírok:

Ezek pedig valamilyen társaságban fennálló részesedést és az ebből eredő tagsági jogokat testesítik meg. Tipikus példája a **részvény**, amelyről korábban már bővebben ejtettünk szót.

KERESKEDELMI ÜGYLETEK

- A KERESKEDELMI ÜGYLET LÉNYEGE
- ÁLTALÁNOS RÉSZ
  - A KERESKEDELMI ÜGYLETEK LÉTREJÖTTE, TELJESÍTÉSE
  - KERESKEDELMI UTALVÁNYOK (MÁIG HATÁLYOS!)
- A KERESKEDELMI ÜGYLETEK TÍPUSAI
  - VÉTEL
  - BIZOMÁNY
  - SZÁLLÍTMÁNYOZÁS
  - FUVAROZÁS
  - KÖZRAKTÁRI ÜGYLET
  - BIZTOSÍTÁS
  - KIADÓI ÜGYLET
  - ALKUSZI ÜGYLET

A **kereskedelmi ügyletek** olyan szerződések voltak, amelyek a vállalkozások mindennapi életében tömegesen fordultak elő. Részben vállalkozások egymással kötött szerződésai, részben pedig olyan jogügyletek, amelyek vállalkozások és magánszemélyek („fogyasztók”) között jöttek létre. Ma már nem szabályozzák őket külön, hiszen a kereskedelmi jog teljesen beolvadt a szűkebb magánjogba (Polgári Törvénykönyv), **1875**-ben a Kt.-vel azonban teljesen önálló, és a korabeli magyar magánjogban egyedülálló módon írásbeli szabályozásuk volt. Akár azt is mondhatjuk, hogy a magyar kötelmi jog, azon belül pedig a szerződési jog írott szabályozását az Apáthy István-féle kódex teremtette meg, amelyet aztán a bíróságok nem kereskedelmi szerződésekre is alkalmaztak.

A Kt. kereskedelmi ügyletekről szóló II. része két nagy fejezetre oszlik. Az **általános rész** a kereskedelmi ügyletekre vonatkozó olyan szabályokat tartalmazta, amelyek nem kötődtek konkrét szerződéstípushoz (pl. hogyan jön létre a szerződés, hogyan kell a szerződésekből eredő tartozásokat, szolgáltatásokat teljesíteni). A **kereskedelmi utalványokra** vonatkozó néhány szabály ezek közül a mai napig hatályos, azaz amikor vásárlási utalványt veszünk vagy váltunk be valamelyik áruházban, egy Kt. szerinti, több mint 140 éves kereskedelmi ügylet részesei lehetünk mi magunk is!

A **különös rész** a kereskedelmi ügyletek egyes típusait veszi sorra, és azok részletszabályait tartalmazza, hasonlóan a mai Ptk. szerződési jogának különös részéhez, csak annál sokkal kevesebb szerződéstípust magában foglalva. Ezeket a fenti slide tartalmazza, azaz: **vétel** (áru adásvétele); **bizomány** (saját nevében, a megbízó javára kötött, jellemzően vételi ügylet); **szállítmányozás** (valaki más megbízásából áru szállításának szervezése); **fuvarozás** (áru szárazföldi vagy vasúti, később légi szállítása is); **közraktári ügylet** (fajta és mennyiség szerint meghatározható dolog betárolása és későbbi időpontban való kiszolgáltatása, amelyhez a korábban említett közraktári jegy kapcsolódik); **biztosítás** (valamely káresemény bekövetkeztére vonatkozó fizetési kötelezettség a biztosító részéről, ami a károsult és a károkozó kockázatát is mérsékelheti); **kiadói ügylet** (egy sajátos, szerzői jogi szerződés, amikor valakinek a szerzői művét, pl. könyvét adják ki); valamint az **alkuszi ügylet** (kereskedelmi ügyletek megkötésének közvetítése, azaz egyfajta ügynöki tevékenység).

**KÖSZÖNJÜK SZÉPEN
A FIGYELMET!**